

Varpas išeina kas
antras mėnesis. Metinė
prekė su parsuontimu:
Rusijoje (kuver-
tuose) 5 rubl.,
Prusose 3 auks.,
Amerikoje ir kitur 4 auks.

VARPAS

Apgarsinimai V a r p e,
ištisa eilutė smulkaus
rašto, kaštuoja
60 fen. arba 30 kap.

literatūros, politikos ir mokslo dvimėnesinis laikraštis.

Žodis dėl lietuviško klausymo.

Ištisą eilę metų dirbome, stengdamiesi, kaip galėdami, pakelti dvasišką stovį savo brolių ir pabudinti tarp jų tautišką susipratimą. Darbas ėjo tykai, svetimi žmonės tartum nematė ir neįautė jo; tik kartas nuo karto ignybdavo į šoną lenkai, primindami, juog lietuviai turi but jų broliais ir eiti vienu su jais keliu, bet kur ir kam eiti, nesakydavo aiškiai, turbut dėlto, kad ir patys nežinodavo; teip-gi tik kartas nuo karto, jau negnybdavo į šoną, tik visą žmogų skaudžiai pačiupinėdavo Rusijos žandarai ir prokurorai, sugriebę su knygomis ar raštais ir pasodinę į kalėjimą. Bet pereituose metuose tykus mūsų darbas pavirto į atvirą ir karštą klausymą, lietuvišką klausymą Rusijoje. Tiesa Rusijoje daug yra yvairių yvairiausių klausymų; ministerijose ir provincijų valdymuose virte verda visokie klausymai, pradėjus nuo to, gali, ar ne tuli vabaliukai be pasų vaikštinėti po laukus ir maitintis artojų javais, ir baigiant chiniečių ir kitais „rytų“ klausymais. Bet šitie klausymai skiriasi nuo lietuviškojo viena labai svarbia ypatybe: jie kyla ir pasibaigia kanceliarijose, neužgavę nugarų nė vieno tų žmonių, kurių reikalus jie palyti; lietuviškas-gi klausymas nepaspėjo kilti, kaip štai ėmė skersai ir išilgai rėžyti lietuvių nugaras. Marijampolės žandaras ir prokuroras, kaip padukusiu, ėmė trunkytis po sodžius, gaudydamu skaitytojus lietuviškų laikraščio ir knygų; išlandė grinčias, kluonus, tvartus, tupyklas, išdraskė stogus, išvartė daržoves, suėmė daugybę žmonių, pasodino juos į kalėjimus, išklaušė kaltininkus, surašė teisingus ir neteisingus protokolus, ir galų gale sustatė apkaltinimo aktą, kuriame kaltina lietuvius užtai, kad jie drįsė laužyti augščiausios valdžios tiesas, niekinti pamatinius viešpatystės įstatymus, padaryti Lietuvoje politišką revoliuciją ir tt. Žodžiu, kanceliarijos vergu, kuriemdvim viešpatystės reikalai daugiaus rupi, ne kaip pačiam ciesaoriui, pramanė baisų politišką nusidavimą ir pritaikė įstatymus teip, kaip budelis kartuves neteislingai apsudydam žmogui. Biaurus persekiojimai žmonių, trokštančių vien tik apšvietimo savo kalboje, per kurią nuo kudiky-

stės augo jų protas ir jausmai, pakėlė užtariantį balsą laikraštyje, kunigaikščio Uchtomskio vedamam. Ir štai pasidarė lietuviškas klausymas rusų spaudoje. Ar greit bus išrištas vyriausybės šitas klausymas teip, kad išrišimas pakaktų mūsų reikalavimus, negalima įspėti; vien tik aišku yra, juog spaudos balsas privertė apsvarstyti klausymą iš tikrųjų. Kaip pavyzdį įtekmės, spaudoje padarytos, nurodysiu ant to, kas nesenei buvo padaryta Varšavos mokslo apygardoje. — Viršininkas Suvalkų direkcijos pradedamųjų mokyklų, Nenatkevyčius, nusprendė ištirti: ar teisybė tai, kas buvo rašyta Uchtomskio laikraštyje apie išsiplatinimą lenkystės tarp lietuvių dėl stokos lietuviškos spaudos, ir 2) ar tiesa, kad lietuviškos knygos, rusiškomis litaromis spaudintos, nesiplatina tarp lietuvių, dėlko jos nesiplatina ir ar naudinga tos knygos ir toliaus spaudinti. Šitiems klausymams išaiškinti jis pareikalavo žinių ir nuomonių nuo savo direkcijos mokiniojų, kurie ir pristatė jam reikalingas žinias su išguldymu savo pažiūrų minėtuose klausymuose. Kokios žinios buvo pristatyta ir kokios nuomonės išreikšta, nežinau; laikau tik per reikalingą paminėti čia, juog buvo užklaustas ir mokiniojas Virbaliaus miesto mokyklos, Lapinskas, kuris yra visiems žinomas, kaip skundikas ir labai žemos doros žmogus. Ne pro šalį bus pasakyti, juog per jo užmanymą neseniausiai buvo paduotas į Suvalkų direkciją prašymas, kad Virbaliaus miesto mokykloje leistų mokinti lenkišką kalbą. Jeigu jam rupi, kad lietuviškoje mokykloje būtų mokinama lenkiška, o ne lietuviška kalba, tai galima numanyti, ką atsakė jisai direkcijos viršininkui ant augščiaus minėtų klausymų. Dalykas, Nenatkevyčiaus pajudintas, galų gale buvo apsvarstomas susirinkime, sušauktame Varšavos kuratoriaus Liginio. Į susirinkimą, kuriame buvo Linginas, jo pagalbininkas Dobrovolski, kanceliarijos direktorius ir Nenatkevyčius, pakviesti buvo teipgi ekspertai lietuviškų dalykų stoviui išaiškinti, butent: Žilinskas (Veiverių seminarijos mokiniojas), Gilius (Varšavos gimnazijos inspektorius), Požerskis (Suvalkų gimnazijos mokiniojas) ir, gėda pasakyti, minėtas Lapinskas. Kas yra

kalbėta ir nuspręsta tame susirinkime, teisybė, sunku pasakyti, nės žinios apie tai, einančios iš dviejų šaltinių, yra vienos kitoms priešingos. Pagal vieną šaltinį, lietuviškų dalykų ekspertai, išskyrus tik Lapinski, kalbėję, juog reikia sugražinti lietuviams spaudą, nės uždraudimas jos turįs labai negeistinas pasekmes; Ligin'as bešališkai išklausęs jų privadžiojimus, kurie patikę jam, ir iš viso matyti buvę, juog jis pritaria, kad vyriausybė leistų lietuviams savo spaudą turėti. Pagal kitą-gi šaltinį, susirinkime nieko nebuvę kalbėta apie tai, reikalinga ar ne lietuviams savo spauda, tik buvę apsvarstoma klausymas, kas reikėtų daryti, idant pasisektų įbrukti lietuviams lietuviškos knygos, rusiškomis litaromis spaudintos. Šitą klausymą susirinkimas išrišęs teip, juog nusprendęs įtaisyti komisiją iš mokiniojų pradėdamųjų mokyklų Suvalkų gub. ir paliepti, kad peržiurėtų ir pataikytų lietuviškas knygas rusiškos spaudos, kad rinktų lietuviškas knygas lietuviškos spaudos ir perrašytų jas rusiškomis litaromis ir kad verstų lietuviškai rusiškas knygas. Kadaigi mokiniojai nenorės dirbti tą darbą be užmokesčio, tai jiems busę užmokėta; šitam reikalui dabar esą tik 1000 rub., todėl kuratorius prašysęs ministerijos, kad sušelpytų nusususius kultutrėgerius. Naujos knygos, sugrabaliuotos mokslo sėjikų, arba, tikriaus saktant, apšvietimo naikintojų, iš visokių šaltinių, tarp kitų ir iš užrubežinės lietuviškos literatūros, busiant atspaudintos rusiškomis litaromis ir paleistos į mokyklas ir kaimus, idant lietuviai išsiskaitytų iš jų dvasiā, paslėpta rusiškoje litarose pasamdytų literatorių. Jei teisinga yra šita žinia, tai autoriai užmanymo turėtų pirmių pirmiausiai pasiklaust, ar duotų laukiamus vaisius atnaujintas platinimas lietuviškų knygų, pusaklių činovninkų nuveltų. Tikėtis tų vaisių gali tik tie, kurie visai nepažįsta lietuvių gyvenimo. Reikia visai aklam buti, idant galima butų svajoti, juog dabar, po 30 su viršum metų visokių bandymų ir persekiojimų, pasiseks įbrukti lietuviams knygos rusiškos spaudos, kada jie turi užtenkamai savo knygų, užsieniuose spaudintų. Jei tuojuas po lenkmečio žmonės degino knygas rusiškos spaudos, tai dabar nėra ką ir abejoti, kad jas pirktų ir kaip kokiais brangumais gėrėtųsi. Tautiškas susipratimas teip jau yra pakilęs, bent tulose vietose, juog visi labai gerai supranta, kad rusiškos knygos yra tik vienas iš daugybės įrankių rusifikacijai platinti. Nusprendimas vėl spaudinti tas knygas ir brukti jas lietuviams da kartą parodytų, juog lietuviškas klausymas negali but kaip reikiant išrištas, iki augštesnėji vyriausybė klausys

visokių nesuomonių, vietinės administracijos pliauskiamų. Gubernatoriai ir visokie viršininkai, kurių nuomonių reikalauja vyriausybė, apie mus reikalus tiek tesirupina, kiek ir žemiausias žemskis o jeigu kas-nors iš jų daugiau išmano, tai, galvoti pradėjus, tuojuas atsiranda tokia liogika, kokios neturi nė vienas paprastas žmogus. Tai atsitinka dėlto, kad prie aiškaus klausymo, ar reikalinga lietuviams spauda, visada stengiasi prijungti daugybę visokių kitų klausymų, neturinčių nieko bendro su anno klausymu, kaip antai: „ar mano nuomonė patiks Peterburge,“ „ar nenuvarys manę tenai, kur činovninkai neturi ypatingų privilegijų,“ „ar leidims spaudos lietuviams nebus priešinga viešpatystės naudai,“ „ar tai netrukdyt rusifikacijos“ ir tt. Tokiems klausymams įsipainiojus, nelaimingas činovninkas, pradėjęs žmoniškai mąstyti, susipainioja kaip musė vortinkliuose; galų gale išeina nė šis, nė tas, arba tiesiog nuosprendis: „ne, lietuviams spaudos nereikia, reikia tik, kad vyriausybė duotų kodaugiausiai pinigų rusiškomis knygoms spaudinti.“ Gaila, labai gaila, kad mūsų valdovai, apsvarstydami lietuvišką klausymą, visada vuosto kaip žiemuose kvepia; daug geriaus butų, kad jie nors kartą atkreiptų savo vuoslę į vakarus; tada klausymas butų daug greičiaus išrištas. Ir ištikro, ko reikalauja lietuviai? Spaudos ir daugiaus nieko. Kaip žmogus negali gyventi be maisto, teip visuomenė, pasiekusi tam tikrą kultūros laipsnį, negali apsieiti be spaudos. Rašto žodis yra vienas iš svarbiausių įrankių, per kuriuos auga žmonių dvasiā; šitas įrankis pats atsiranda, teip naturališkai, kaip ir kalba, pradėdant žmonėms drauge gyventi; jis, rašto žodis, yra tik tolesnis išsitobulinimas kalbos, to didžiausio ryšio tarp žmonių ir svarbiausio įrankio visokeriopo progreso. Atimti nuo žmonių raštą, tai yra vis tiek, ką pradėjusį šnekėti kudikį apgyvendinti, jeigu tai butų galima, tarp žmonių, kurie tiektemoka šnekėti, kiek mažas kudikis. Todėl jau pats klausymas, leisti, ar ne, lietuviams spaudą, yra didžiausia nesuomonė ir parodo, kiek da baisiausių biaurybių yra šiuose neva augštos civilizacijos laikuose. Mums butų suprantama, jeigu gotentotai sakytu, juog lietuviams spaudos nereikia, bet Rusijos činovninkai? Ar-gi šitie da neaplenkė gotentotų dvasiškame progresė? — *I-tis.*

Apšvietimas ir tautos turtingumas.

(Tęsimas.)

Kokios atmainos įvyksta, atsiradus naujiems darbo įrankiams, aiškiausiai matyti iš suvartojimo garo vežimui. Nėra nė kokio abejojimo, juog pramanymas lokomotyvo, ku-

riam atsiradus galima buvo vežti garu dideles sunkenybes, priguli prie svarbiausių žmogaus užsipelnyimų, įgytų šiame amžiuje. Sunku išskaityti visos pasekmės dirbimui ir mainams pardavinių, įvykusios dabartinėj visuomenėj, atsiradus geležinkeliams. Visas šitas atmainas, tiesą pasakius, pagimdė ta minties sriovė, per kurią pasisekė Stenfonsonui pramanyti pirminis lekomotyvas. Mintis šito pramanytojo tapo derlinga spēka, kuri galų gale padarė daugybę visokių atmainų ir gal but darys jas ir toliaus per istisas žmonių kartas. Kokia pagelba žmogaus darbui yra įrankiai, galima parodyti skaitliais. Anglijoj, pagal statistikos apskaitymus, dabar yra vartojama yvairiose pramonij ir vežimo šakose į 7 milijonus garinių spēkų. Viena garinė spēka, kaip išskaito mechanika, atlieka tiek darbo, kiek 12 žmonių. Taigi Anglijoj, pavidale garinių mašinų, dovanai dirba į 80 mil. vergų.

Atradimas naujų materijalų ir spēkų prigimime, pramanymas geresnio budo naudoti iš žmonių jau spēkų — štai svarbiausios priežastys visokių ekonomiskų pagerinimų. Reikia, vienok, pasergėti, juog visą tai žmogaus protas padarė per istisas eiles visokių bandymų ir pastebėjimų, tarp kurių kiti, gal but, neturėjo nieko bendro su praktiskais siekimais. Tulą laiką teorētisko galvočiaus darbas, tarytum, neturi nė kokio ryšio su gyvenimo reikalais, bet ateina valanda, kada tai, ko amžininkai buvo nepasergėję, tampa viešpatuojančia gadynės idėja, budina protą ir priverčia eiti toliaus ir praktiskų mokslų sferoje. Pramanymai dabartinės mechanikos butų negalėję atsirasti be geometrijos; jeigu tai teisybė, tat pramanymas garinės mašinos tiesiog priguli nuo to, kad gilioj senovėje tulas Euklidas suko sau galvą geometrijos teorėmomis. Kaip svarbus yra teoretiskas darbas, aiškiai matyti ypačiai dabar. Per istisus amžius pramanymai atsiradavo netyčia; žmogus eidavo pasiūpinėdamas ir pakelini sučiuopdavo naudingus išradimus. Bet atėjo laikas, kada mokslai, įgiję tvirtas metodus, tapo vyriausi rodytojai pramanyimų. Naujausi pramanymai: telegrafai, galvaniskas sidabravimas ir auksavimas, telefonai, dirbimas varsvų ir kvėpalų iš akmeninių anglių, elektriska šviesa ir, ant galo, didelė, daug žadanti mūsų dienų naujiena, suteikimas mechaniskos spēkos per tolymą atstumą — vis tai padarė mokinti specialistai, ilgai ir nuovokliai dirbdami. Šitie didieji pramanymai atsirado neišnetyčių, bet kaip vaisius tyrinėjimų atsidėjusių dirbėjų. Dėlto tai daugelis Europos viešpatysčių nesigaili turtų taisyti laboratorijoms, muzėjams ir institutams teoretiskų prigimimo mokslų.

Jeigu nuo mokslų priguli pramonij progresas, tai išplatinimas mokslų tarp žmonių gali kuodaugiausiai padidinti darbo našumą. Negana, kad svarbus pramanymai ir pagerinimai butų žinomi tiktai specialistams; butinai reikalinga, kad jie išsiplatintų tarp didžiausio žmonių skaitliaus. Per istisus amžius naudingi mokslai platinosi ir dabar da daugelyj vietų platinasi tiktai per tradiciją ir pavyzdį. Amatai pereina nuo vienos kartos į kitą, nuo tėvų tenka vaikams, nuo meisterio mokintiniams dėlto, kad žmonės dirba viens į kitą nusižiurėję. Da tik mezgant visuomenės gyvenimui, tašyti akmenis, jaukinti šunis, daryti šaudykles, vėliaus-gi kepti duoną, dirbti geležį ir tt. žmonės mokinosi viens į kitą nusižiurėdami, todėl ir kiekviena šaudyklė, kiekvienas duonos kepalaitis, kiekvienas nutašytas akmuo budavo ir kopija ir pavyzdis. Tokiu budu ir šiandien paplinta visoki naudingi pramanymai, tiktai greičiaus, ne kaip senovėje, dėlto, kad dabar yra daugiau žmonių ir viens nuo kito netoli gyvena, pertai ir lengviau yra pamatyti, kaip kiti dirba. Tokiu budu išsiplatino daugumas pramanyimų laukų ukiui ir amatams pagerinti. Vokietijoj amatai iš pačių pradžių pagerėjo dėlto, kad vakarinėje jos dalyje apsigyveno daug protestantų, iš Francuzijos išvarytų. Daugumas sodžių amatų, teip labai išsiplatinusių Maskvos apygardose, kilo per įtekme amatininkų ir meisterių, išsisklaidžiusių po sodžius, išplėsus francuzams Maskvą. Nuo vokiečių naujokų pietinėj Rusijoj ukininkai daugelyje vietų išmoko geriaus išdirbti žemę. Tokiu pat budu ukininkai Maskvos, Tvero, Jaroslavo ir kitų gubernijų dabar pradeda sėti žoles. Kaip matyti iš vietinės statistikos, ukininkai pradeda sėti žoles daugiausiai nusižiurėję į tuos sodžius, kur jos yra jau sėjamos, kaip kada-gi ir vietiniai dvarininkai priešneka juos daryti tai. Kaip tik žolių sėjimas pasiseka vienam sodžiui, aplinkiniai sodžiai teipgi pradeda sėti pavyzdį ir da-gi tankiausia viską daro lygiai teip, kaip sodžius, kurio pavyzdį seka.

Vienok pavyzdžio kelias yra nespirtas ir nevirtas. Istorija liudina, juog kaip kada pereina istisi šimtmečiai, iki atsiranda naudingas pavyzdis. Esti ir teip, kad pavyzdis yra, bet jo nieks nepastebi, jis nedaro įspūdžio ant aplinkinių. Teip Belgijoj ir Lombardijoj XIV ir XV amžiuje buvo įvestas dauglankis ukis; pietinėj Vokietijoj jau Liuterio laike buvo progresyviskas ukis; Prusų-gi rytuose iki galo XVIII amžiaus užsiliko senovės trilankis ukis. Beto, nors pavyzdis ir esti pasergėtas, žmogus, iki išsimokina naują darbą pavyzdžio keliu, daug darbo ir turto padeda visai nenaudingai. Vaikinas mokinasi staliorystės keletą metų,

paskirsčius-gi šitā amatā ī prasčiausius elementus, galima īsmokti per kelias desimtis lekciju. Vis tai duoda tiesā sakyti, juog geriaus platinti amatū mokslai per tam tikras mokyklas. Šitai paaiškina, dēlto daugelis Europos viešpatysčių nesigaili turtū vidutinems techniškoms mokykloms steigti. Per speciališkas mokyklas Švedijoj īvyko puikus pieninis ukis, Vūrtemberge ir Badene — laikrodžių dirbimas, pietinėj Vokietijoj — visoki smulkus amatai.

Vienok techniški mokslai turi but paremti ant tvirto pamato gero visatinio apšvietimo pradedamose mokyklose. Prusuose ir pietinėj Vokietijoj techniškos mokyklos seka prademasias ir jos duoda juo daugiaus naudos, juo mokintiniai yra geriaus īsmokinti pradedamosiose mokyklose. Bet nekalbant jau apie šitai, pradedamoji mokykla daugumui žmoniū yra vienintelis apšvietimo šaltinis, vienintelis ryšys tarp to daugumo ir dvasišku turtū visos žmonijos. Vaiko protas, īsbudintas mokykloje, greičiaus pasisavina naujus daiktus. Vaikas, išėjęs mokyklā, pastebi naudingā pavyzdī tenai, kur jo draugas, visai nesimokinęs, nieko īstabaus nemato; jis greičiaus supranta naują darbo budā, arba naudingā pramanymā. Bet tai da ne viskas. Tik pradedamoji mokykla gali patēmyti ir īskirti tas talentuotas žmogystas, kurios stumia pirmyn gyvenimā ir mokslus. Ji īs daugelio īsrenka tuos, kuriuose tuni kibirkstėlē dangiškos ugnies; ji īkvepia tiems žmonėms, talento atspauda paženklintiems, pasitikėjimā ant savęs ir tikėjimā ī savo pašaukimā, neduoda jiems užausti ir sunykti, ji suteikia jiems īnagius, idant tie talentai nedingtū pakasti po žeme; bet ir mažias talentuotoms žmogystoms ji duoda mokslus, kurie padeda joms īgyvendinti idėjas, talentuotū žmoniū sutvertas.

II.

Mokyklū svarbumas, kurį augščiaus īsaiškinome, slenkant laikui vis labiaus auga. Juo labiaus skirstosi darbas ī speciališkas šakas ir juo plačiaus viešpatauja mainū ukis, juo daugiaus mokslo ir sumanumo reikia turēti kiekvienam žmogui, ar jis dirbtū sau vienas, ar su kitais susidėjęs. Netik patys dirbimo procesai tampa painesni ir daugiaus žiniū ir apšvietimo reikalauja, bet ir kiekvienas ukis turi mokēti prisitaikyti prie persimainiusiū mainū sąlygu, jei nenori īsnykti arba sumažēti. Kadangi, keliams pagerėjus ir darbui pasiskirsčius, tarp tolymiausiu vietū pasidaro didelis ryšys ir jos viena nuo kitos priguli, tai visi ukiai yra priversti viens kitā vytis, kaip įmanydami. Todėl prie dabartiniū sąlygu apšvietimas yra vienintelis tikriausias

kelias žmonėms su geresniu dirbimo budu greitai susipažindinti, ir šitoj prasmėje apšvietimā reikia laikyti per geriausią įrankį tautos turtungumui padidinti.

„Tauta, kuri turi geriausias mokyklas, vėliaus, anksčiaus butinai paliks pirmutinē tarp visū kitū tautū,“ — sako vienas mokin-tas vyras. Šitā teisybę mes īsrodēme augščiaus teorijos keliu. Mes īsaiškinome, juog žmogus, apsuptas prigimimo tiesomis, kuriū jis negali permaintyti, ir menkomis pajiegomis apdovanotas, pasiekē tą progresā, kuriuo dabar jis skirias nuo laukinio žmogaus, vien tik dēlto, kad jo protas per amžius neįsldamas dirbo ir bepaliovos augo mokslū turtai. Toliaus, mes sustatēme keletā argumentū, juog platinimas apšvietimo yra geriausias įrankis ekonomiškam progresui pakelti. Dabar, ne teip īsguldytiems dalykams geriaus patvirtinti, kaip jiems paaiškinti, imsime keletā istorišku žiniū, kurios liudina, kaip daug priguli ekonomiškas progresas nuo apšvietimo išsiplatinimo.

Anglijoj Forster'io aktas 1870 metų pirmutinį kartā pripažino per viešpatystės pareigā steigti mokyklas, kuriomis ikitol turējo rūpintis tiktai valsciai. Šitam aktui išėjus, mokyklū skaitlius pradėjo smarkiai didintis; taigi, Anglijoj ir Uelse 1870 metuose buvo 8281 mokykla, 1882-gi metuose buvo jau 18000, 1889 metuose ī 19400. Mokintiniū skaitlius, lankiusiū mokyklas, nuo 1152000 metuose 1870 pakilo 1889 metuose iki 4308000 tarp kuriū 2228000 buvo vaikū ir 2079000 mergaičių. Kadangi 1889 metuose gyventojū Anglijoj ir Uelse buvo ī 26 milijonus, tai ant 1000 gyventojū īspuole 161 mokintinis. Mokyklū užlaikymas 1872 metuose apsiėjo ī 1980000 svarū sterlingū, 1889-gi metuose pakilo iki 8500000 svarū sterlingū, t. y. Rusijos pinigais išnešē apie 80 mil. rublių. Bet Anglija rūpinasi netik pradedamuoju mokinimu; ji neišpasakytai daug daro naudingiems įpratimams ir praktiškiems mokslams per mokyklas gyvenime išplatinti. Per 1851 m. parodā angliai pamatē, juog jie neturi dailumo jausmo. Šitai stokai pripildyti 1857 m. Londone tapo įsteigtas Kenstington'o dailos ir pramonū muzėjus, prie jo teip-gi mokykla mokinotjū seminarija dailos, pramonėms reikalingos, mokinti. Nauda, kuri buvo matoma jau per pirmutines, buvusias paskiau, parodas, pagundē plačiaus dalykā įtaisyti, ir dabar mokinimas paįsymo yra labai plačiai vedamas: muzejus sušelpia savo turtais ī 2000 mokyklū, kuriose yra mokinama techniško paįsymo. Beto, Anglijoj yra labai daug žemutiniū amatū mokyklū, kuriose mokinimui paįsymo paskirta labai svarbi vieta; 1882 metuose tokiū mokyklū buvo 584. Bet maža tai: beveik kiek-

vienam didesniai mieste yra vidutinė techniška mokykla arba kolegija, kur mokintinių esti po keletą šimtų. Da svarbesni yra įtaisymai Anglijoje suaugusiems žmonėms apšviesti. Atsiminkime daugelį yvairių kursų, kuriuos įtaiso Draugystė universiteto apšvietimui platininti ir kurie pritraukia tukstančius žmonių iš visų gyventojų luomų. Perkelkime mintį į tuos tikrai puikius muzėjus, kurie verčia svetimos šalies žmogų stebėtis netik kolekcijų turtingumu, bet ir retais palengvinimais jiems pažinti, arba į žmonių knygynus, kurie perėjo panašius įtaisymus visose kitose šaliose, nors ir pradėta buvo steigti juos tik tai prieš kokią dešimtį metų.

Dideli išleidimai Anglijoje per paskutinius dešimtmečius žmonių apšvietimui išplatinti nenudėjo dovanai, jie žymiai pakėlė tautos turtingumą ir gerovę. Norint išskaityti Anglijos turtingumą, galima paimti mokesį nuo pelno. Kasmetinis pelnas, išskaitytas šitam mokesčiui imti, buvo toks:

	Pelno suma milijonais svarų sterl.	Gyventojų skaitlius milijon. žmonių.
1855 metuose	308	27,8
1860 „	335	28,8
1865 „	396	29,9
1870 „	445	31,2
1875 „	571	32,8
1880 „	577	34,6
1885 „	631	36,3

Iš šitų skatlių matyti, juog per 30 metų Anglijos gyventojų pelnas nuolat augo ir per paskutinius 15 metų augo smarkiausiai, nekaip per pirmutinius 15 m. Nuo 1855 iki 1870 m. kasmetinis pelnas pasididino iš viso ant 137 mil. svarų sterlingų, nuo 1870-gi iki 1885 metų jis pakilo ant 186 mil. sv. sterl. Pirmąjį perįjodą pelnas kasmetą augo vidutiniai ant 8 mil. sv. sterl., antrąjį-gi perįjodą — ant 12,4 mil. sv. sterl., t. y. kasmetinis pelnas augo greičiausiai 35% arba visu trečdaliu. Nuo 1855 iki 1885 metų pelnas augo smarkiausiai, nekaip gyventojų skaitlius: per 30 metų gyventojų skatlius pasididino ant 30%, pelnas-gi ant 105%; 1855 metuose vidutinis pelnas kiekvieno žmogaus išnešė 11,1 svarų sterlingų, 1870 metuose — 14 sv. sterl., 1885-gi metuose jau 17,5 sv. sterl. Taigi, nors ir gyventojų skaitlius didinosi, vis-gi pelnas antrąjį perįjodą augo smarkiausiai, nekaip pirmąjį: nuo 1855 iki 1870 metų vidutinis kiekvieno gyventojų metų pelnas pasididino ant 2,9 sv. sterl., nuo 1870-gi metų iki 1885 m. — ant 3,5 sv. sterl.

Statistikas Džifėn, pasiremdamas ant žinių apie mokesį nuo pelno ir ant kitų statistikos nurodymų apie uždarbius, nuo kurių šito mokesčio nereikia mokėti, nesenei buvo bandęs išskaityti Anglijos turtingumą. Pagal

ji 1865 metuose turtingumas išnešė 6 113 mil. svarų sterlingų, 1875 m. — 8 548 mil. sv. sterl., 1885-gi metuose — apie 10 000 mil. sv. sterl. Tai-gi per 20 metų Anglijos turtingumas pasididino ant 4 000 mil. sv. sterl., arba, kitaip sakant, kasmetą augo ant 200 mil. sv. sterl. — tai lygu 2000 mil. rublių. Toks smarkus augimas Anglijos turtingumo priguli, žinoma, nuo yvairių priežasčių; bet atidžiau išžiūrėdami į augščiaus minėtus skaitlius, turime parodyti ryšį tarp jų ir apšvietimo pasikėlimo. Permainos pirklavimo ir pramonų politikos, teip labai pakėlusios Anglijos pramoniską galingumą, pastatymas geležinkelių ir pasidauginimas vandeninių kelių, — vis tai senai jau buvo padaryta ir todėl galėjo parodyti savo įtekmę iki 1870 metų, ypač-gi smarkiai pradėjo augti turtingumas nuo 1870 metų. Todėl, ar neteisinga būtų spėti, juog ekonomiskas gyvenimas ėmė smarkiai kilti nuo tos naujos ir svarbios priežasties, kuri tada įėjo į Anglijos gyvenimą, butent nuo plačiai ir smarkiai pakūlusio žmonių apšvietimo, pagal kurį Anglija da nesenei buvo pasilikusi nuo kitų viespatysčių, vienok per kokią dvidešimtį metų netik pasivijo jas, bet da ir aplenkė.

Paskutinį laiką ir Francuzijoje neišpaskaitytai daug padaryta apšvietimui pakelti. Karui su vokiečiais pasibaigus, 1872 metuose, Francuzijoje buvo 70 000 mokyklų, ir 4 700 000 mokintinių, tai-gi ant 1000 gyventojų išpuolė 120 mokintinių; kasmetą viespatystė tuomet išleisdavo ant mokyklų nedaugiau kaip 53 milijonus frankų. Pagal surašymą žmonių 1872 metuose 36% gyventojų nemokėjo nė skaityti, nė rašyti, mokačių-gi buvo tik tai 52% gyventojų. Respublikai įvykus, vyriausybė tuojaus pradėjo energiškai rūpintis mokyklomis. Pirmiausia čia reikia paminėti paskirtos valsciams didelės pašelpos mokyklų namams statyti; už vyriausybės pašelpas, kurių iki galo 1888 metų buvo išduota į 527 mil. frankų, buvo pastatyta ir padirbta 20 000 su viršum namų mokykloms ir kiekvieni namai vidutiniai atsiėjo į 30 000 frankų. Toliaus, vyriausybė prisakė, kad visi vaikai turi but leidžiami į pradedamasias mokyklas ir kad už mokslą jose nieko nereikia mokėti, teipo-gi įtaisė mokyklas rankų darbams mokinti, padidino algą mokintojams, įsteigė daug knygynų prie mokyklų. Pertai po 1872 metų skaitlius mokyklų pasididino ant 11 000, mokintinių-gi skaitlius pakilo ant 1 000 000 su viršum, teip juog 1889 metuose mokintinių buvo 5 323 000 — ant 1000 gyventojų išpuolė 146 mokintiniai; tarp mokintinių vaikų buvo 2 833 000, mergaičių-gi 2 780 000. Kasmetiniai išleidimai ant mokyklų pakilo 1888 m. iki 154 mil. frankų, iš kurių 77 mil. frankų

buvo viešpatystės pašelpų. Skaitlius mokančių skaiyti ir rašyti smarkiai pasidaugino; žmonių, nemokančių pasirašyti ant šlinbo aktų, ir nemokančių skaiyti ir rašyti vyrų, einančių į kareivystę, sumažėjo iki 10⁰%, bet ir tai imant visą Francuziją, daugelyje-gi departamentų nemokančių skaiyti ir rašyti yra ne daugiau kaip 2⁰%—3⁰%.

Bet da svarbesni už įsteigimą daug naujų mokyklų yra pagerinimai mokymo mokyklose, padaryti paskutinį laiką Francuzijoje. Teip antai 1882 metuose išėjo vyriausybės paliepinas, kad mokyklose būtų mokinama rankų darbų; keletui metų perėjus, jau prie 180 mokiniojų seminarijų ir prie 220 augštesniųjų pradedamųjų mokyklų buvo įtaisytos mokyklos rankų darbams mokintis, 12000-gi pradedamųjų mokyklų rankų darbų teip-gi buvo mokinama, bet ne teip plačiai, kaip anose mokyklose. Daugelyje mokyklų sienos, galima sakyti, yra išdabintos žemlapiais ir yvairiais pašiniais, teipgi labai daug mokyklų turi savo muzėjus ir knygnus, iš kurių knygas duoda skaiyti netik mokintiniams, bet ir šėip žmonėms. Devintai dešimčiai metų baigiantis, tokių knygnų buvo 34 000. Amerikietis Senhof, kurį vyriausybė buvo siuntus, kad ištirtų amatų mokyklas ir amatišką apšvietimą yvairiose Europos šalise, sako, juog žemutinės mokyklos Francuzijoje yra teip įtaisytos, idant jos suteiktų žmonėms, net ir neturtingiems, pradžią netik apskrito, bet ir techniško apšvietimo; mokymo sistema Francuzijoje esant, pagal Senhof'ą, geriasia praktiskam žmonių apšvietimui. Grynai techniskas apšvietimas Francuzijoje šiek-tiek pasiliko, sulyginamai su kitomis šalimis, bet ir šitam dalykui yra labai daug daroma. Teip, prie respublikos tapo atnaujintas agronomiškas institutas, kuris senėi buvo įsteigtas, bet buvo uždengtas Napoleono III pačioj pradžioje jo valdymo; toliaus, įsteigta 24 vidutinės agronomiškos mokyklos, įvesta agronomija mokiniojų seminarijose ir pradedamosiose mokyklose; departamentuose įtaisyta 90 vietų laukų ukio mokiniojų, kurie duoda agronomiškus patarimus, skaito lekcijas apie ukį ir prižiuri departamentų laikomus laukus, ant kurių yra daromi visoki agronomiški bandymai; pramonių reikalams įtaisyta daug profesionališkų mokyklų, į kurias įstoja mokintiniai, pabaigę pradedamasias mokyklas.

(Toliaus bus.)

Dėlko tavęs čia nėra?!

Nessun maggior dolore che ricordarsi del tempo felice nella miseria.

Dante.

(Nėra didesnio skausmo, kaip minėti laimės dienas nelaimėje.)

Puikios dienos prasidėjo! Burtininkas — pavasaris, norėdamas užkerėti, kaip iš maišo pila vis naujas ir naujas grožybės ant žemės, kątik pabudusios iš ilgo žiemos miego. Ten gandras, linksmas tarškėdamas, neša virbalius ir samanas, ir kartu su savo drauge ketina taisyti sau lizdą ant vasaros. Čia ant kerų bezdų, augančių po langu, susirinko burys žvirblelių ir čirškia, tartum norėdami peršaukti gandrą. Toliau — bitelės, apsunkintos geltonais ir raudonais glėbeliais, zinzdamos, skubiai parlekia į avilius, o sudėjusios ten savo našta, lekia jieskoti naujos. Dar toliaus teka upė tyliai, palengva, iškilmingai... Iš vienos jos pusės status, augštas krantas, iš kitos žalia girelė, apibarstyta pašounis boplėmis, auksiniais builiais ir mėlynomis, kaip dangus, naktibaldomis... O ant to visko nuopat aušros iki vėlaus vakaro dreba vėversio dainelė, tai liudna, tai linksma, o visados, kaip mažis, miela...

* * *

Dėlko, dėlko tavęs čia nėra?!.. Nueitume kartu į girelę ant upės kranto, sėstume po liepa, tavo numylėta, ir klausytume, ką mums sako prigimimas ir ką pasakytume vienas kitam... Užskleisčiau lapelius, augančius po liepos kerų, kad saulė į akis tau ne šviestų, po galva tau glėbelį samanų sidabrinų padėčiau, pati prie tavęs greta sėsčiau ir, atsirėmusi į pilką liepos stuobrį, pasakočiau tau ilgai, ilgai, ką jaučiu, ką veikiu, kaip gyvenu be tavęs... Pasakyčiau tau, kaip sunku neturėti nė vieno žmogaus, kuris tave visiškai suprastų, prijaustų, mintimis pasidalintų... Kaip sunku, kada širdis pilna jausmų, kada galva sprogsta nuo minčių daugumo, neturėti nieko, nieko, kam tas mintis pasakyti galėtum, žinant, juog jos bus suprastos, — kam tuos jausmus atvertum, žinant, juog iš mano širdies eis stačiai į kitą... Kaip sunku, kad aplinkui nėra nė vieno žmogaus, kuriam savo skausmus ir džiaugsmus išpasakytum, nė vienos krutinės, ant kurios išsiverktum lyg noro... Ir dar pasakyčiau, juog iš visų savo pajiegių, stengiusis gyventi teip, kaip man rodyjai... „Mylėk žmones!“ tarei, „mylėk tikrai! Tikra meilė, tai ne žodis, tai darbas! Tai užmiršimas ir išsivadėjimas savęs dėl kitų, tai rupestis apie kitus, tai pagelba varguose, ramimas nelaimėje, atleidimas visų sun-

kiausių kalčių... Buk seserimi mielasirdystės savo artymams ir darbuokis, darbuokis be galo!... Dieną ir naktį turiu tuos tavo žodžius atmintyje... Myliu, kaip galiu ir kiek galiu... nė vienos valandėlės nesėdžiu, rankas sudėjusi... Sakei buti seserimi mielasirdystės artymams savo... stengiuos išpildyti tavo norą... Bet ne!... Sėdžiu kartais, sudėjusi rankas... Yra tai valandos, kuriose atminimai apie tave, kaip bangos plaukia ant manęs; kuriose už vis man sunkiau ir liudniau, juog tu ne su manim...

Pasakyčiau pagalios tau visas savo jaunias mintis, visus savo jausmus... išverkčiau visus skausmus ant tavo krutinės, o tu mane nuliudusią suramintum, verkiančią palinksmintum, susilpnėjusią pastiprintum... Kiekvienas jausmas mano širdies atrastų atgarsį tavo širdyje... kaip visados, kad kartu su manim verkei, juokeisi kartu...

Dėlko, o dėlko tavęs čia nėra?!...

* * *

Einu toliau krantu augštin tekėjimui upės... Prieš akis mano, kaip ponoramoje, mainosi paveikslai, vienas už kitą gražesnis... Sustoju... Štai mano numylėtasis! Dieve, kaip gražu, kaip stebėtinai gražu aplinkui! Stoviu ant stataus, augšto upės kranto, tankiai apaugusio krumais ir jaunoms žolelėmis... Ten, žemai teka upelė... bet suvis ne taip, kaip ten toliau, kur ji daugiau erčios sutikusi, bėga pamaži, rimtai... Čia ošia ji, šokdama per akmenis, svyruoja, sukasi... tartum jauna mergaitė, nemačiusi dar nelaimės, neturėjusi skausmų, rupesčių... Linksmiajai, gerai, dainuoja, džiaugiasi per dienas, valandėlės nepastovi ant vietos... Pamaži, pamaži! Ne praieisi amžį, nepažinusi to, kas skauda!... Štai kapai ant tavo kelio atsiestojo... štai skurdi triobelė su savo gyventojais vardgieniais... štai beržas audros nulažtas... Vis palengviaus ir palengviaus teka upelė, o ten — už tilto vos tik juda!... Kur tavo ramus ošimas?! Kur linksmumas ir greitumas tavo, upele?...

Ant kito kranto, truputį žemesnio už tą, ant kurio stoviu, nepamatysi nė medžio, nė kerelio, apklotas jis tik maža jauna žolele, kaip žalių šilkų paklode... Toliaus pasklido laukai juodi ir žali; už laukų burys triobų ir triobikių, o tarp jų, lyg žalia sala, kupeta medžių, iš kurių kyla augštin bokštas kaimo bažnytėlės. Iš kitos pusės matyti kryžius ir koplytelę prie kelio... už jų platus platus ir tankus klevų kelias veda stačiai į seną dvarą... Tiesiog prieš mane baltuoja muru aptvertos kapinės. Kryžiai mediniai ir akmeniniai viens pagal kitą ten stovi... Pa-

šaliais eglės siaudžia tyliai, tartum dainuodamos lopšio dainą tiems, kurie miega po jomis... Kiek ten ašarų išlietų! kiek vilčių užkastų, skausmų iškentėtų!... Man dar nereikėjo nė ant vieno kapo rankas laužyti, nė vieną brangią ypatą laidoti... bet argi ne jutau to paties, ką juto tie, kuriuos pasiekė ta nelaimė?!... Visokios yra laidotuvės, o ne visada prie liudniausiųjų prigultos, ant kurių matytis grabas, duobė, kapai...

Štai akmuo, kur tankiai sėdėdavom su tavim... aš su mažu kokiū darbeliu, tu su knyga... Atmeni, kaip tankiai darbelis mano krisdavo iš rankų ir aš, su akimis tai į tave, tai į knygą įsmeigtomis, klausiau ir klausiau?!... Atmeni, kaip apsidotami gražesne ir akyvesnėse vietose, gerėjomės kartu, skaitėme dar sykį, ir dar sykį... kaip tankiai pertraukdavai skaitymą, kad pasakyti savo nuomonę apie perskaitytą, kad išrīsti pakeltą klausymą... Ir aš kalbėjau daug, sakiau tau viską, kas tik man į galvą atėjo, nės žinojau, juog nė vienos mano minties, kokia ji nebebutų, nepalaikysi ant juoko, nežūrėsi ant manęs su pasigailėjimu... Gerai, gerai buvo su tavim skaityti, kaip gera, kas su tavimi, kaip geras tu patsai, kiekviena mintis, kiekvienas tavo žodis!... Ir dabar turiu rankose knygą, skaitau... Bet dabar tu toli... aš viena — vienintelė... Kas man padės mąstyti, kas išaiskys nesuprantamas vietas?!... Dėlko, o dėlko tavęs čia nėra?!...

* * *

Augštai pakilo saulė... Antpat galvos jau šviečia ir atmena, juog man laikas prie darbo. Dėkui tau, saulute, einu!... Apsidariau gerai: ant galvos skrybėlę su juoda čydra užsidėjau, ant rankų užsimoviau storas pirštines; galiu buti rami: ne įgils bitės, nors kasžin kaip norėtų. Pasiėmus reikalingus daiktus, einu į bitinyčią... Tai mano užsiėmimas numylėtas, mano džiaugsmas, mano pasididžiavimas!... Atidarau vieną avilį, kitą... Visur darbuojasi, juda, kruta bitelės... Ir kaip darbuojasi! Dešimtį kartų išpjauk joms šmotelį korio, dešimtį kartų taisys skylę iš naujo... Kokios jos greitos! valandėlės nepastovi ant vietos, — bėga ir bėga... O štai motina — žengia sau pamaži, rimta, tyli, tarsi didė karalienė, žinanti, juog be jos visas gyvenimas avilyje prapultų, darbas apsištotų... Galėčiau kiaurą dieną perleisti prie avilio ir tai, rodos, man neišpyktų... O dėlko ir prie to užsiėmimo ne išėina man iš galvos mintis, juog butų jis dar daug, daug mielesnis, kad tu man jame padėtum... Kaip džiaugtumės, pamatęs da-

bar mano biteles: . . . Kad su tavim vaikščiojom apie jas, mažai dar avilių tebuvo . . . Atmeni, kaip man avilėlių naują tėpliojai?! Kaip priskirdavom kartu dažinius, norėdami padirbti jį teip gražų, kad visą bitinycią papuošti galėtū . . . Kaip potam su ilgu baltu žiurstu ir su šepečiais rankose vargai per dienas, kad tik mane pradžiuginti . . . Atmeni, kaip nenorėdams išlieti dažinius, pasilikusius indelyje, tėpliojai su Alenute paukštelius ir kryžius ant sienos . . . o kad aš atėjau prie jusų, parodėte man tuos paveikslus, klausdami, ar ne noriu, kad ir avilį teip išdabintumet gražiai?! Koks džiaugsmas buvo, kad, pabaigęs avilį, įnešei jį į bitinycią! kad potam įleidau į jį spietį . . . Sakei dar tada, juog tą avilį man atminties dėlei nudažei, ir prašė neužmiršti tavęs, kol jis čia stovės. Atmenu, atsakiau, juog šimtą kartų supus tas avilys, o aš dar tavęs neužmiršiu, jei tik ant svieto gyvesiu . . .

Nedrasiai dar tada darbavau: nežinojau tankiai, kaip ką daryti . . . tu tada visada buvai mano pagelbėtoju: padėdavai man, rodyjai . . . skaitėi bitininkystę, kad galėtum pamokinti kartais mane ir naudingą rodą man duoti . . . Dabar jau ne 5—6 aviliai pas mane: atsirado jų, kaip grybų po lytais . . . visi smagus, pilni, net širdis džiaugiasi, veizint? Vienok ne pilnas tas džiaugsmas: tu jį nesidalini. Kad pamatytum mano darbą, pagirtum, prasidžiungtum kartu su manim — tada pajusčiau, juog gerą už savo triusą apurtėjau nuopelną! . . . Dėlko, o dėlko nėra čia tavęs?! . . .

* * *

Jau ir vakaras . . . Vaitoja ir verkia stygai fortepijono po mano pirštais . . . širdis sopa, akise ašaros, bet kartu teip man gerai, teip ramu, juog, rodos, norėčiau, kad man per visą amžį teip ašaros iš akių bėgtų . . . Žaidžiu mazurkas, potam valcus; po jų pradėdū nokturnus, ir vėl imu valcus . . . O šopene! skausmo poėte! kurio genijus visiška iš ašarų buvo suastas! Patrijote, apverkiantis savo tėvynę! Numylėtasis, verkiantis savo nelaimingos meilės! Kokia perškaudėjusi ir kenčiauti žmogaus dvasia gal tavęs klausyti be susijudinimo, be ašarų?! . . . Kokia žmogaus dvasia nesupras tavo širdies skausmų, kuriuos teip stebuklingai į tonus išliejai?! . . . Štai valcas, kurį tankiai, tankiai žaidžiu, kurs man už visus gražesnis, gal dėlto, juog atrandū jame savo jausmus, visą gyvenimą savo . . .

Pradžią liudna, tyli . . . tarsi neišpildytos mąstys, neišsapanuoti sapnai . . . Negera širdžiai . . . ji geidžia vis naujo ir naujo, jiesko,

ne randa ir mąsto sau, mąsto be galo . . . Bet štai mąstis pertraukta . . . tikrybė pradeda daugiau užimti. Naujas gyvenimas prasidėjo . . . linksma, ramu . . .

Atėina pati gražioji vieta: pavasaris, oras šiltas, visur žiedai, dieną vėversiai, naktį lakštingalos gieda . . . gražu, linksma! . . . O širdyje mano dar linksmaus, dar gražiaus, prie šalies mano numylėto! Skiname žiedus, klausome dainų lakštingalos vis kartu! Kokia laimė, kokia laimė! Cit! . . . suužė stygai, suskambėjo klaidingas akordas . . . Tai ant mūsų laimės dangaus pasirodė debesys . . . išnyko jis greitai, kaip nyksta vasarą maž, debesėliai . . . Ir vėl gieda paukšteliai, vėl šviesu, vėl mes, kaip pirma, laimingi! . . . O! laimė — tai mažas rudens žiedelis! Nesulaužs jo vėjas, tai ateis šaltis ir suspaus jį ant amžių! Vis liudnesni tonai maišosi į laimingus, kas kart jų daugiau ir daugiau . . . jau tik verksmas ir skausmas girdėti . . . A! persprogo širdis, sulaužyta jauna gyvastis! . . . jau lyg galo nė vieno tono linksmesnio tik juoduoja viskas ir teip skauda, skauda! . . .

Paskutiniai saulės spinduliai puolė man ant veido, apšvietė akis . . . A! Atmenu vakarus! teip-pat saulė man į akis švietė ir žaisti neleido . . . Tu tada prieš langą atsirodavai, pasirėmęs ant durų, užklojai man saulę ir klausiai, o aš žaidžiau ir žaidžiau . . . žaidžiau teip, kaip niekados lygšiol . . . net stebėjausi pati, kad teip gražiai viskas iš po mano pirštų išėina . . . Ir tu stebėjaisi, ir gyrei, ir klausėi, ir prašė daugiau ir daugiau . . . O aš žaisčiau tau be galo, per dienas, per amžius, teip man gerai žaisti buvo, žinant, juog kiekvieną toną, kiekvieną jausmą supranti tu teip-pat, kaip ir aš. Atmeni, kaip vieną kartą ašaros tau bėgti iš akių pradėjo, beklaustant „laidotuvių maršą“?! . . . Ir dabar, iš pripratimo, veiziu aplinkui, ar nestovi ant vietos savo, ar neklausai manęs?! . . . Tuščias kambarys! . . . Aš viena . . . viena tik verkiu, žaisdama maršą, viena gėriuos, viena atmenu valandas mūsų laimės . . . Saulės spinduliai gali liuosai slinkti man per veidą, per akis, neduodami į natas veizėti . . . nieks jiems ant kelio neužstos prie durų . . .

Dėlko, o dėlko nėra čia tavęs?! . . .

* * *

Teip išipynei į mano gyvenimą, teip mano mintys ir darbai susivienijo su tavim, juog ką tik dirbu, kur einu, dieną ar naktį, vasarą ar žiemą — visur ir visados truksta man tavęs!! Buvai gyvybe mano gyvenimo, dvasia mano dvasios, saule mano! . . . Dėlko, dėlko tavęs čia nėra?! . . . Šatrijos Ragana.

Peržvalga raštų.

„W kwestyi Polsko-Litewskiej.“ Dr. Gierzyński Członek Towarzystwa Litewskiego „Żelmuo“ w Paryżu 1897.

Siekis brošiūros yra sutaikymas lietuvių su lenkais. Tarpe lietuvių ir lenkų, sako autorius, yra neužsitikėjimas. Tas neužsitikėjimas kyla, anot autoriaus, išto, kad dvarponiai lietuviai, kalbantieji lenkiškai, niekina lietuvišką kalbą ir vadina ją „klopiška“; žmonės-gi, mylėdami savo kalbą ir suprasdami savo tiesas, šnairuoja ant ponų ir laiko juos, jeigu ne už svetimus, tai bent už lietuvių „renegatus.“ Kadangi tie „renegatai“ kalba lenkiškai, per tai neužsitikėjimas lietuvių pereina ant visos lenkų tautos (p. 11). Neužsitikėjimas tarpe lietuvių ir lenkų pasididino, augant lietuvių tautiškam krutėjimui: vieni lenkai ėmė kaltinti lietuvius už separatizmą ir „maskoliofilystę“ (p. 12); kiti vėl ėmė rekti, kad lenkai, pripažindami tautišką lietuvių krutėjimą, išsižada Lietuvoje lenkų kultūros laimėjimų (p. 18). Paskutiniame laike maskolių ir lietuvių vadovai ėmė įkalbinėti lietuviams, buk iš lenkų pusės graudena lietuviams pavojus ištautyjimo (p. 9).

Tokios tai yra, anot autoriaus, priežastys nesutikimo tarpe lietuvių ir lenkų. Autorius savo brošiūroje pirmiausiai stengiasi pertikrinti skaitytoją, kad lenkai ne tik pripažįsta tautišką lietuvių krutėjimą, bet ir prijaucia ir simpatizuoja, tikėdami, kad juo daugiau pakils lietuvių tautystė, juo didesnė atsiras spēka priešais maskolių užmačias, kurios slėgia abi tautas. Priešingą nuomonę autorius vadina „nonsensu“ (p. 18). Kad parodyti, koks yra prilyginis lenkų prie lietuvių, autorius atkartoja atsisaukimus ir manifestus Centralinio Komiteto Lenkų Tautos ir Tautiškos Valdžios, išėjusius laike paskutinės ginkluotos kovos už laisvę. Tuose atsisaukimuose yra išguldytas politiškąs programas lenkų patrijų. Svarbesnieji punktai programo Tautiškos Valdžios sioki:

1. Atnaujinti Lenkiją senuose jos rubežiuose t. y., kurie apima Lenkiją, Lietuvą ir Malorusiją (p. 6).

2. Giminiškoms (pobratymczym) gentėms Lietuvos ir Malorusijos, sujungtoms su Lenkija, gvarantuoti kuonuoplačiausią išsitobulinimą jų tautystės ir liežuvio (p. 9).

3. Lietuvą ir Malorusiją pripažinti už dalis lygias su Lenkija, sujungtas su jaja į vieną cielybę.

Komitetas Centralinis savo organe „Ruch“ Nr. 10 skelbė principus federacijos, žadėdamas pilną laisvę Lietuvai ir Malorusijai.

Laiske-gi savo, nusiųstame į „Kolokolą“ 20 rug-sėjo, Centralinis Komitetas tarp kitko sako, kad „Lenk-ją duoda lietuviams ir malorusams pilną laisvę pasilikti prie Lenkijos arba valdytis pagal savo norą.“

Išguldęs tą programą, autorius užbaigia, sakydamas: „tokiu tai budu anuomet apsi-reišké valia tautos per lupas ir darbus savo perstatytojų, o nežiurint ant to maskolių raštininkai ir papirkti arba nežinantieji istorijos tautos vadovai, išdrįsta kalbėti, kad iš pusės lenkų graudena lietuviams pavojus ištautyjimo.“

Paskui autorius parodo, kad lietuvių krutėjimas neturi nieko bendro su maskoliofilyste, bet adverniškai yra spēka priešinga maskoliams ir tokia spēka, kuri, kaip parodo istorija, nesimažis, bet kassyk daugyn augs. Priešininkais lietuvių ir lenkų autorius vadina ne tik maskolių valdžią, bet apskritai visus maskolius, visą maskolių tautą, kuri per laikraščius apsarsto naujus persekiojimų įrankius, o juos įkunyja valdžia, kuri užverčia mus rinkas kacapų tavorais, atsiunčia savo darbininkus į mus kraštą, nustumdama musikius, apima geresnes vietas administracijoje ir suduose ir tt.

Akyveizdoje tokio pavojaus, sako autorius, išnykti turi tarpe kaimynų vaidai, nės iš to gali naudotis mūsų priešiai.

Tokia yra įtalpa brošiūros.

Iš tos brošiūros matyt, kad autorius kaltina už nesutikimus ne tik lenkus, bet ir lietuvius, iš kurių kiti kalba, buk lenkai yra pavojingi lietuvių tautai.

Bet iš pačios brošūros matyt, kad ir kiti lenkai nori sutraukti tautišką lietuvių darbą: vieni („renegatai“) niekina kalbą ir lietuvius, kiti laiko Lietuvą už savo „kultūros išveržą“ ir nepripažįsta jai tiesos tobulintis savotiškai, treči tėvynainius lietuvius vadina atskalonniais, separatoriais, maskolioflais... Tokias nuomones galima ne tik iš lupų išgirsti, bet tankiai galima atitikti ir laikraščiuose. Norint lenkų patrijų programas žada užtikrinti lietuviams laisvą išsitobulinimą jų tautystės ir liežuvio, tai vis-gi tas prizadėjimas ne prašalina to fakto, kad lietuviai, neprileidžiami prie savo raštų, kiek galėdami naudojami iš lenkiškų laikraščių, knygų, cinovnikai lietuviai, bijodami lietuviškos kalbos, vartoja kalbą lenkišką...

Kaltinti lietuvius gali tik tie, kur nežino lietuvių gyvenimo ir lietuvių krutėjimo. Dėlto, kad ir galima yra sądora tarpe lenkų ir lietuvių, tai ardo tą sądorą patys lenkai. Tautiškas lietuvių krutėjimas yra priešingas maskolių užmanymams, ir dėlei to ne turi nuilsti, bet gal pasidžiaugti mus kaimynai len-

kai. Ant savo persekiotojų žiuri lietuviai kitaip, ne kaip lenkai. Lietuviai ne kaltina maskolių tautos, bet tik maskolių valdžią, kuri išreiškia ne tautos valią, bet valią biurokratijos ir buržuazijos. Maskolių tauta pati ne turi politiškos laisvės ir lygiai su mumis velka politišką jungą. Apie atgaivinimą Lenkijos „od morza do morza“ lietuviai nesvajoja. Ir dėlto kolaik ne bus vienybės pažiurose, tolaik negali būti vienybės darbuose. A. N.

Tėvynės varpai.

Apie tai kaip aš atvirtau, parasiau už kitą straipsnį, paaukavau 17 markių ir gavau barti. Naujo general-gubernatoriaus kalba. Statytojų maldavimas.

Pradžioje šių metų T. M. D. išleido naują knygą v. „Orleano Mergelė“, kurios (knygos, o ne mergelės) viena vieta padarė mano dvasioje tikrą revoliuciją. „*Niekinga yr tauta, kuri už savo garbę neaukautų visko*“ — yra ten pasakyta. Skaičiau kitąsyk tą pačią vietą vokiškame originale, bet manęs tuomet neužgavo, tarytum tie žodžiai tik vokiečiams buvo rašyti. Dabar-gi, lietuviškame vertime, rodėsi Schiller tyčia man tą vietą pakiša. Išties, pradėjau net tardyti pats save, kiek aš, kaip tautietis, per tą laiką, kada atvirai vadinu save lietuviu, paaukavau už savo tautos garbę. Gal pinigais aukavau? Ne! nors liuosio skatiko man niekad netruksta; net laikraščių neprilaikiau, kaip abonentas, nėra juos dykai persiskaitau redakcijoje, arba nuo kito gavęs. Gal raštais šelpiau? Kur tau! nors tikrai buvau prisizadėjęs rašyti, nors pats redaktorius kelis kartus priminė, prašė — nerašiau, liovė prašęs — nerašiau kas-žin, kad da porą kartų būtų priminęs Gal prisidėjau prie platinimo raštų apsisvietimui ir susipratimui tautiečių? Anaipol! man nė į galvą neatėjo, nežinau nė iškur šiandien apie tai atsiminiau. O gal Ką čia tardyti! neaukavau nieko ir gana. Viena ką lietuvių draugystėje visada lietuviškai kalbėjau, o tankiai iškirsdavau net tokią kalbą su „*viribus unitis*“, kad susigrandinę klausytojai tuojaus liepdavo alaus pastatyti. Bet, arčiau prisiziūrėjus, kalbėti su lietuviais lietuviškai, tai ne auka, o vienas man stačiai pasakė, kad aš vokiškai kalbą kur kas geriau, ne kaip lietuviškai (redaktorius prie mano straipsnio pridėjo daugiau aukos, betaisydamas jį, ne kaip aš berašydamas). Vajė, koks aš niekingas tautietis! Teip negali likti. Eisiu tuojaus į redakciją, atiduosiu „paskutinius“ pinigus (turėjau su savim 17 markių visai atliekamų), imsiu rašyt, imsiu ką kitą veikti pagal išgalėjimą — tautiečio garbę atgriebsiu! Išėjau, o tvirtumas eisenas reiskė tvirtumą pasizadėjimų. Sutinku redaktorių.

— Sveikas drutas — pasveikino mane.

— *Nichtswürdig ist die Nation* tpju! *Niekinga yr tauta, kuri už savo garbę neaukautų visko!* — atsakiau vieton pasisveikinimo.

Redaktorius žengė žingsnį atbulas, apžvelgė mane nuo kepurės iki avalų, nuo avalų iki kepurės ir nedrąsiai pratarė:

— Tai, meldžiamas, paauk

— Dabar, tamistėle, negaliu — perkirtau greit ir instinktyviškai prispaudžiau kišenių — ne prie pinigų esmi ir gerai kito žygiu

— Aš ne pinigų reikalauju, tik raštų. Štai N sustatytas, reiktų tik feljetono, o čia neprisiuntė ir reikia laukt, arba talpinti tokį straipsnį, kuris į tą N netinka.

— Raštų? Ugi tegul rašo kiti, kam aš?

— Teip sakydamas, tamista, duodi tiesą teip-pat sakyti ir kitiems; toks besiteisinimas yra tai paraginimas, idant visi *viribus unitis* nieko nedarytų, o kas tada rašys? Kad negalėtum, tai kas kita.

Man smilkt, kad tą *viribus unitis*, mano tankiai vartojamą, pritaikė man, ir pajutau, kaip kairėji ausis pradėjo kaisti. Bijodamas, kad neapkaistų visas veidas, skubinau atsiveikinti.

— Tai feljetoną? Gerai. *Niekinga yr tauta, kuri už savo garbę neaukautų visko* — tariau ir, skubiai spustelėjęs redaktorius ranką, parbėgau namo. Nežinau tikrai, bet jaučiau, kad redaktorius ilgai lydėjo mane akimis — turbūt nenorėjo tikėti mano žodžiams, jau tiek kartų neįspildytiems.

Sėdau rašyt. Keturissyk pradėjau, penkis- syk tą patį išbraukiau, padėjau plunksną ir užsimąsčiau. Tai žaltys tas redaktorius! kaip jis pritaikė man tą *viribus unitis*! Kaip jis mane turi niekinti! Ar-gi aš nevertas niekinimo? Čia pažadu, čia apsisuku ir jau pažadėjimas nušvilpė! Kas aš per žmogus ir koks aš inteligentiškas visuomenės sąnarys, kuriuo negalima užsitikėti, kuriam neverta yra pavesti kokį nors bendrą darbą? Vajė, koks man niekingas budas! Na, o pagal budą eina jug ir mano paties prekė. Ką aš pasakyčiau merginai, kuriai rengiuosi prisiekti meilę, jeigu mane užklaustų: koks tavo budas? ar galima tavim užsitikėti? ar išpildai pažadėjimus? ar prisiegos nesulaužysi? Tikro nieko negalėčiau pasakyti ir turėčiau arba meluot, arba, nuleidęs akis, tylėt ir išgirsti: tai man vyras! žasų ganyt! Teisybė, ikšiol merginos, *imančios* lietuvius, prisilaiko kitokio katechizmo: ar prižadi sulaužyti pažadėjimus, duotus Lietuvai, ir atsakyti nuo tautiečio pareigų? Kokį jos gauna atsakymą,

nežinau, bet turbūt gerą, nės lietuvių paima. Nors man pačiam šiuo žygiu butų labai neparanku, bet trokštu, idant kuoveikiausiai merginos pradėtų reikalauti nuo vyrų tvirtumo budo — ir pačios laimėtų, ir vyrų daug pataisytų. Žinau, juogiai tas dalykas ne šioje dienoje išivykdīs, bet pamąstyt apie tai jug nieko nekenkia. O aš ne vienas toks. Pasi-taiko tankiai išgirsti štai nuo redaktoriaus: tas prižadėjo — nepadare, kitas pradėjo — neužbaigė, trečias dirbo, dirbo — išsyk metė ir dingo, tarytum už pačios ištekejės, arba didesnę algą gavęs, ketvirtas, lyg baudžiamą atlikdamas, primetė kokiū ten straipsnepalaiki, verstą iš svetimo laikraščio, nors žinoma, kad galėtų parašyti originališką Rodosi negalimu yra daiktu, kad inteligentas žmogus ant teip plačios lietuviško kilimo dirvos nerastų sau pritinkancio savo pajiegoms darbo, arba progos bendrą darbą parenti. O vienok yra daug tokių, kurie nuo visko purtosi iš-tolo, teisindamiesi, prie nieko netinką, nieko neišgalį (neišgalį vargšai nė poros skatiku iš kišeniaus ištraukti) Apie tokius vy-rus, nieko negalinčius, teip-gi nuo redak-toriaus žinau — teip-gi ne koki žmonės.

Dabar man aišku, dėlko tautiškas lietuvių darbas iriasi ne teip greit, kaip galėtų; dėlko, sakysim, laikraštis nesitobulina; dėlko teip nedaug originališkų straipsnių; dėlko nė vienas rašytojas ikiol neiškilo įžymiai ir visi rašytojai išrodo, tarytum sustingę ir tt. Nėr ką stebėtis. Kad mašina nesustotų, kad laikraštis negrintų, visi rūpesčiai ir visas darbas suversta ant sprando keleto žmonių, kurie turi apsiliuobti už save ir už kitus. Tokiose sąlygose negalima jug nė tobulintis savo šakoje, nė atlikti prideranciai darbą svetimą, nė originališkiems straipsniam neištenka laiko ir tt., o net pailsti galima. Toks nelygus padalinimas darbo, kuris pagal savo esmenį turi buti parentu ant pamato *viribus unitis*, paliekant jau šalyje blogą atsiliepiamą ant laikraščio ir apskritai ant lietu-vystės klausymo, išrodo nesvietiškai: iš vie-nos pusės keletas pririštų prie karo darbi-ninkų, o iš kitos — ilga eilė tokių, kurie be pasigailėjimo, begėdiškai, bešaziškai eksploatuoja tuos darbininkus, užsivadudami jais, suversdami ant jų savo pareigas ir visai nenusimano, kad reiktų duoti nuvargusiems darbininkams nors šiek tiek strėnas atitiesti. Kokio vardo verti tie beširdžiai eksploatatoriai, prie kurių (o gėda man!) ir aš pats da prigulių, nesunku numanyti — negražus vardas. Aš-gi savo straipsnyje (kurį bet-gi valio-jau parašyti, nunešiau į redakciją ir palikau sykiu su 17 markių) tokius eksploatatorius svetimų dorybių pavadinau tiktai „mandari-

nais“ ir už tai į pusantros sanvaitės gavau barti. Kokis tai inteligentas, prisidengęs alfabeto pradžia, ABC, parašė į redakciją smarkų laišką, kuriame išmėtinėja, buk aš su tais „mandarinais“ didei „pažeidęs inteli-gentų garbę“.

Tai-gi tyčia surašiau viską, kaip buvo, idant kiekvienas galėtų apspręsti mano pra-sikaltimą.

Išmėtinėtojui-gi, ABC, pasakysiu tiek: Perskaityk, tamista, mano straipsnį da kartą, tai užtėmysi, kad aš garbę tu inteligentų, kurie garbę turi, nepažeidžiau; o pažeisti garbę tų, kurie jos neturi, negalėjau. Tamista, matoma, ant lietuviškos dirvos da naujokas ir inteligentų nepažįsti. Nors aš su aukomis teip-gi naujokas, bet-gi nuolat susieinu su žmonėmis, kurie lietuvištytės dirvą aria, tai ir apie inteligentus daug ką žinau. Tikrai, išpradžių kiekvienas inteligentas pasi-rodė turįs garbę, bet paskiau daugumas už-metė ją ant pantos, kur ji suruko, sudulkėjo, kur ją tankiai atlanko kregždės ir žvirbliai. Jug ir aš pats da visai nesenei nuėmiau savo garbę nuo pantos. Jeigu visi tie inteli-gentai savo garbę nuo pantos nusims, ap-valys ir nuolat su savim nešios, tai prižadu (dabar jau mano prižadėjimai vyriški, tvirti!): netik ne „mandarinuosiu“ inteligentų, bet ne-vadysiu jų net inteligentais, nėsa man rodosi, kad žodis „inteligentas“ istorijoje mus kilimo taps vardu paniekinimo.

Naujai įstatytas į Vilniaus generalguber-natorius generaladjutantas V. N. Trockij, su-grįžęs iš Peterburgo, kur gavo Augščiausias instrukcijas, pasakė dvasiškiems ir svietiš-kiems vilniečiams kalbą:

„Atsiminkite, kad turime vieną Dievą, kuriam meldžiamės, viena Ciecorių, kuriam tarnaujame, vieną bendrą tėvynę, kurios labui visi dirbame. Ar supratote prasmę to, ką jums pasakiau?“

„Viskas, kas teisu, gera, tikra ir tikrai rusiška, ras manyje sanjausmą, paramą, prie-globą, apginimą ir užtarimą. Suprantama, kad jausmai priešingi, atras iš mano pusės pasipriešinimą.“

Kalba ta tiek yra geresnė už kitas tokias kalbas, kad trumpa. Vienok joje užlaikytas tas oficiališkų kalbų tampumas, kuris leidžia net visai priešingus viens kitam dalykus teisinti tais pačiais žodžiais. Ką reiškia pvz. antroje kalbos pusėje „ir tikrai rusiška“? Ar tai yra dorybė visai atskira, pastatyta greta dorybių „kas teisu, gera, tikra“, ir, teip sakant, nekenkianti atskiram užtarimui kitų greta stovinių dorybių? Ar tai tik

dažynys, į kuri pirmiau turi būti padažytos dorybės „kas teisu, gera, tikra“, idant per tai užsipelnytų generalgubernatoriaus prieglobą? Pirmame atsitikime dorybę „kas tikrai rusiška“ mes čia, Lietuvoje, pripratę matyti paveikslė baidyklės, apsigarsėjusios Kražiuose, Mintaujoje, Šiauliuose ir daugelyje kitų vietų. Nenorime tikėti, kad naujas generalgubernatorius žadėtų užtarimą tokiai baidyklei. Antrame atsitikime teip-gi neaišku: rodosi, toki dalykai, kaip štai „kas teisu, gera, tikra“ jau patys per save, be kokių ten dažinių, užsipelno užtarimą, o čia išeitų, kad gali būti ir teisu, ir gera, ir tikra, bet, jeigu nebus sykiu ir „tikrai rusiška“, sutiks generalgubernatoriaus pasipriešinimą. Žodžiu sakant, tas priedas „ir tikrai rusiška“ tiktai aptemdina supratimą kalbos. Dėlto-gi iš tos kalbos negalime įspėti, koks bus naujas generalgubernatorius — lauksime, iki neparodys jį darbai.

Statytojai lietuviškų laikraščių maldauja rašytojus, idant turėtų mielaširdystę ir teiktųsi rašyti aiškiau t. y. kad litaros būtų atskiriamos, nepersmulkios ir kad eilutės nebūtų sugrastos viena ant kitos. Su statymu neaiškaus rankraščio neišpasakytai sunkus darbas, bereikalo susitrukdo daug laiko, labai nukenčia akys, nekalbant jau apie išsiskverbimą neatitaisomų klaidų. Tankiai atsitaiko, lyg ant juokų, kad statytoją ypač apsunkina tas straipsnis, kuris užtaria darbininkus ir nori palengvinti jų dalį.

Tiesos eilėms rašyti.

(Tešimas.)

Kadangi dvi trumpos siliabos heksametro pėdose gali būti užvadnuotos viena ilga (5 oje pėdoje *niekad*, o 6 oje *visada*), tai galutinai heksametro paveikslas išrodys šiteip:

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

t. y. keturios pirmos pėdos bus liuosai maišyti *dactylus*'ai su *spondeus*'ais, penkta pėda *visada dactylus*, o šešta *spondeus*.

Naujos gadynės kalbose, neturinciose grynų *spondeus*'ų (pvz. lenkiška, rusiška), *spondeus*'ai užvadnuojami *choreus*'ais. Senovėje toks užvadavimas pasitaikydavo retai ir tik 6 oje pėdoje.

Caesura heksametre gali būti šiose vietose: a) vyriška — trečioje pėdoje po pirmos siliabos t. y. po trečios pėdos *arsis*'o (pakėlimo balso ant siliabos su akcentu).

— — — | — — — | — — — | — — — | — — —

b) moteriška — trečioje pėdoje po antros siliabos t. y. viduryje *thesis*'o (nužeminimo balso ant siliabų be akcento).

— — — | — — — | — — — | — — — | — — —

c) vyriška — po *arsis*'o ketvirtos pėdos (tankiausiai su antraeile *caesura* po *arsis*'o antros pėdos.)

— — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Kartais sykiu su galu ketvirtos pėdos išpuola galas žodžio ir sakinio; tada vieton paprasto *perkirtimo* statomas *perdalinimas* (*diacresis* arba *caesura bucolica*), vienok turi būti sykiu ir katras nors iš paprastų *perkirtimų*.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Lietuviška kalba turi ilgas ir trumpas siliabas ir tiktų grynai metriškam ritmui, bet ikišiol nėra mus literaturoje bandymų rašyti tokiu ritmu.

II. Toniškas ritmas.

Yra tai taspat, augščiau parodytas metriškas ritmas, tiktai čia ilgumas ir trumpumas siliabų pėdose priguli ne nuo laiko tęsimo, jas ištariant, bet nuo gramatiško akcento; t. y. ant katros siliabos žodyje puola gramatiškas akcentas, ta siliaba bus ilga, o be akcento trumpa (nors pagal prigimimą siliabų išeitų atbulai) pvz. *bū-dī-nō* (nors — *bū-dī-nō*), *pā-kā-lā* (nors — *pā-kā-lā*), *rē-plīo-tī* (nors — *rē-plīo-tī*). Trumpiau sakant, toniškas ritmas remiasi ant akcento.

Yra kalbos, kurios akcento dalykuose suvaržytos (lenkiškoje kalboje akcentas puola ant priešpaskutinės siliabos, francuziškoje ant paskutinės, čekiškoje ant pirmutinės). Kitos kalbos suvaržytos žodžių tvarkoje, kaip štai vokiška.

Aišku, kad ritmą, paremtą ant akcento, lengviau ir yvairiau galima suvartoti kalbose, nesuvaržytose nė su akcentais nė su žodžių tvarka. Prie tokių laimingų kalbų priguli lietuviška kalba. (Bet ir lietuviškoje kalboje rašytojas neturi tiesos statyti akcentą pagal savo norą: akcentas turi būti ten, kur jo gramatiška vieta.)

Nėra reikalaujama, kad kiekvienai pėdai atsakytų atskiras žodis. Pėdos gali būti sudėtos iš atskirų trumpų žodžių (*aš pats, ar tau tau, jis turi*; gali pasidaryti iš susiliejimo paeilui stovincijų žodžių (*nė rei | kia mums | pagel | bos su | visai*); kelios pėdos

gali sutilpti į vieną ilgą žodį (persidā|līnīmās, pasi|gērė|jīmo); gali, žinoma, pėda buti ir iš atskiro žodžio (vyras, sūtrukus, padainuok).

Lietuviškoje kalboje, turinčioje didelį išteklių formų, liuosybę akcento ir žodžių tvarkos sakinyje, galima dėstinėti yvairiausias pėdas. Vienok paprastai vartojamos pamatinės pėdos: *choreus*'ai, *jambus*'ai, *dactylus*'ai, *amphibrachys*'ai, *anapaestus*'ai, nuo ko ir vardai eilių: chorejinės, jambinės, amfibrachinės, anapestinės.

Ilgis eilių gali būti nuo *vienos* iki *šešių* pėdų.

Eilės chorejinės:

Kas tas	paslap-	tis su-	prastų,
Ką kru-	tinę	teip kil-	noja?
Kas at-	saky-	mą at-	rastų,
Ko ji	trokšta?	Ko vai-	toja?

(Maironis.)

Eilės jambinės:

Tik sy-	kį tu	užsi	tarnauk,
Kadsviets	neiš	tikė	tų tau,
Tai ap	simesk	paskui	meiliu,
Geru	pado	riu ir	švelniu,
Ir veid	mainiauk,	kaip no	ri sau,
Tik ge	ro jau	is to	nelaukk:
Neat	sigrieb	si jau	suvis —
Ištiks	tave	angies	dalis.

(V. Kapsas.)

Eilės amfibrachinės:

Sens liutas,	pagavęs	sau ėdė	eriuką.
Čia mažas	šunytis	prie stalo	pribėgo,
Nuo liuto	kašnelį	nustvėręs	mažiuką,
Gardžiai ji	suėdė —	labai jam	pamėgo.

(P. Arminas.)

Eilės daktilinės:

Kam gi du	šia aš po	gimtą ją	šalį
Klaidžioju	tankiai, ka	pus kasi	nėdams,
Gyvasčio	jieškau, gy	vent ką ne	gali,
Gyvo tarp	dulkių, ir	myrio gai	lėdams?

(T. J. L . . . is.)

Eilės anapestinės:

Issisu	pūs plačiai	vakarų	vilnėmis,
Man kruti	nę užliek	savo šal	ta banga!
Ar tą ga	lę suteikk,	ko ta trokš	ta širdis,
Teip galin	gai išreikšt,	kaip ir tu,	Baltija!

(Maironis.)

Eilės maišytos a) gali turėti yvairias pėdas toje pat eilėje, kaip štai:

Samsons išblyškęs štai atsigavo,
Pajuto seną tvirtybę savo.
Apkauto veidas, šviste nušvito,
O iš akių jo žaibai tik krito.

— ' — | ' — | — ' — | ' —
(V. Kapsas.)

Ar skauda man širdį? oi ne, oi ne!
Gegutė graudina, „ku-ku“ miške.

— ' — | — ' — | — ' — | — ' —
(Maironis)

arba b) eilės vienu pėdų gali būti perpintos eilėmis kitų pėdų, kaip štai:

O neverkk, matušėle, kad jaunas sunus
Eis ginti brangiausios tėvynės!
Kad pavirtęs, kaip aržuolas girių puikus,
Lauks sudo dienos paskutinės!

— ' — | — ' — | — ' — | — ' —
— ' — | — ' — | — ' — | — ' —
— ' — | — ' — | — ' — | — ' —
(Maironis.)

Gerai tinka sumaišymui *dactylus* su *choreus*'u, iš ko išeina ypač įžymios eilės *safiskos* (versus *saphicus*) iš penkių pėdų:

— ' — | ' — | ' — | ' — | ' —

t. y. *dactylus* turi iš abiejų pusių po du *choreus*'u. Įžymios teipogi eilės *adoniškos* (versus *adonius*) iš *dactylus*'o ir *choreus*'o:

— ' — | ' —

O sielvartėli mano didžiausias!
Tai aš apleistas ant margo svieta!
Tiek turiu kęsti vargo teip kieta,
Lyg už visus aš bučiau kalčiausias!

— ' — | ' — | ' — | ' — | ' —
(V. Kapsas.)

Eilės, kurios nuo pradžios iki galo yra visos tokiopat ilgio (t. y. turi vienokį skaitlių siliabų) ir turi vienokį ritmą, vadinasi *ištisinėmis*. Pavyzdžiui tokių eilių permažai turiu čia vietos, taigi nurodysiu nors tik viems pažįstamą „Birutos“ dainą.

Perpintinės eilės tai tokios, kurios yra yvairaus ilgio ir nevisada tokiopat ritmo.

Už Raseinių ant Dubisos
Tekta saulė teka;
Geltoplaukės puikios visos
Šneka ten, oi šneka.

— ' — | ' — | ' — | ' —
— ' — | ' — | ' —
— ' — | ' — | ' — | ' —
— ' — | ' — | ' —

Mamuže mano,
Garbuže mano,

(Maironis.)

Keli jug sakės balsą girdi:
Kad Nemuns syki grįždams bėgs,
Kad ir švininis paukštis lėks,
Tada kaimynai ben gaus širdį.

— — — | — — —
— — — | — — — | — — — | — — —
— — — | — — — | — — — | — — —
— — — | — — — | — — — | — — —
— — — | — — — | — — — | — — —

(Silvaticus Dr-as G. J. J. S. is Gr.)

Darbą ryt
Jau varyt
Vardan tėviškės lengviaus;
Visas kraujas
Daros naujas,
Man tuomet sveikiau, sveikiau.

— — — | — — —
— — — | — — —
— — — | — — — | — — — | — — —
— — — | — — —
— — — | — — —
— — — | — — — | — — — | — — —

K. S. V.

Žagrę į ranką tas tik teima,
Kas numylėjęs žemę tą juoda,
Žino, kaip gilų arti arimą,
Kas šaltai rasai nepasiduoda,
Kas laukų žino kalbos posmus —
Ašaras ir skausmus.

— — — | — — — | — — — | — — —
— — — | — — — | — — — | — — —
— — — | — — — | — — — | — — —

(Toliaus tęsis.)

(V. Kapsas.)

Armėnų kova.

Stebėtina gyvybė ir pirmuoliskas judėjimas armėnų tautos. Nežinurint ant skerdynių turkiškoje Armėnijoje, persekiojimų Rusijoje, armėnai kantriai perkenčia audras ir nenuolsiai rupinasi apie apšvietimą ir ištyrimą savo tėvynės. Sis dešimtmetis, teip skaudus Turkijos armėnams, sukurstė ir sudrutino t. v. partiją „gentčakistų“ (t. y. varpininkų) — radikaliskos pakraipos. Šita partija daugiausiai trusiasi ant išliuosavimo Armėnijos iš rankų dviejų despotų ir įkunyjimo joje tvarcos pagal savo socialiąšką programą.

Gentčakistai nepasikakina, žadindami savo tautiečius, jie apskelbia savo užmanymus ir vaisius Europos visuomenei per radikaliską ir socialiąšką spaudą Anglijos, Francuzijos ir

Vokietijos. Paskutiniame laike neretai apleidžia spaudą ir atskirios brošiuros platinimui bendrovių sueigose, išstatymui languose knygyņu ir tt. Viena iš tokių brošiurų pasirodė Berlyne. Brošiura parašyta armėnų marksisto Avėtis Nazarbek'o ir pavadinta „Armėniskas klausymas ir socializmas.“ Joje puikiai ištirtas armėniskas klausymas pagal ekonomiską materijalizmą ir aiškiai išguldytas gentčakistų programos. Iš pradžios, Avėtis Nazarbek, kaip pasekėjas istoriskai-materijališko metodo tyrinėjimo yvairių bendroviškų apsireiškimų, nupaisė paveikslą ekonomisko gyvenimo savo tėvynės. Kapitalizmas vis labiau ir labiau užgriebia vietinę išdarbystę ir radikališkai pertaiso „paramus“ armėnų gyvenimo. Su žvakių užvadais, gelumbių ir šilkų dirbtuvėmis tapo įkurti Armėnijoje (ypač Kilikijoje) bankai ir kitos kredito įtaisos. Greta su tokioms kapitalizacijos pramonėmis, patėmyta paskutiniame laike nupuolimas ir sumažėjimas smulkios valščionių mantos; smulki žemdarbystė istumta į priešmertinį merdėjimą. Sunkus mokesčiai, konkurencija daugturčių žemdarbių, skolos, plėšikai — štai veikėjai, kurie ragina expropriaciją žemdarbio. Bežemiai ar eina per bernus, ar buriais grudasi į miestus ir pramonės centrus; vieni lekia į Kaukazo miestus ar Europiškun Turkijon, kiti paskiria sau jieskoti kitos gimtinės Egipte, Amerikoje, dideliuose Europos centruose. Aišku, sako autorius brošiuros, juog šitos ekonomiskos sąlygos turėjo pagimdyti ir pagimdė radikališkai-socialiąšką partiją. Šitą partiją ir suteikia gentčakistai, kurių arčiausia užduotis, platinti propagandą tarp darbininkų dirbtuvių. Gimusi dešimtis metų atgal, šita partija turi jau 3 perijodiskus organus, iš kurių viršiausiu yra, laikraštis „Hentchak“ (t. y. Varpas), nuo jo paeina vardas partijos. Ant-ras organas satyriškai jumoristiškas ir vadinasi „Aptak.“ Ant galo, trečias organas „Gahapar“ (t. y. Idėja), paskirtas teorijai ir یشهina kas 3 mėn. Apart to Armėnijoje labai išplatinti po biblijotėkas, privatiskuose namuose, darbininkų butuose, darbai Markso, Lassal'io, Engelson, išguldyti armėniskai.

Gentčakistai netik socialistai, bet ir kotovojai už tautos neprigulingumą — sako Nazarbek; pagal juo nuomonę, tas suvienyjimas socializmo su tautiskumu istorijos reikalas dėl Armėnijos. Viešpatavimas turkų vergiškasis; jis slogina netik kiekvieną liuosą krustelėjimą užkariantų minių, bet ir terorizuoja neištikimus kankinimais, kurių negalima nupaisyti, nės stokoja spalvų. Toliau Avėtis Nazarbek skundžiasi, juog 61 š Berlyninio traktato 1878 m. liko negyva litara. Pagal § 61 šito traktato šešios galingiausios Eu-

ropos viešpatystės balsiai pripažino reikalingumą reformų turkiškoje Armėnijoje; šios viešpatystės užtraukė ant savęs atsakymą link „neatidėtinai“ įkunyjimo reformų. Bet štai jau baigiausi antras dešimtmetis, reformų nėra ir nėra. Tuomet kančia ir prispaudimas armėnų tautos pasiekė viršunę nežmoniško. Ar galima stebėtis, klausia autorius, jeigu mūsų liaudis sielvartoje pradėjo judėti ir priešintis? Paašikintos sąlygos suteikia gentčakistų partijai tautiškai-tėvynišką spalvą. Vadovai šitos partijos apskelbė savo šauksmu „sauginią ir pasipriešinimą.“ Autorius brošiūros pabrunkia neišsemtiną energiją savo partijos dalyke atgijimo turkiškos Armėnijos. Partija išsišakojusi slaptai netik turkiškoje, bet ir rusiškoje Armėnijoje, po didesnius miestus Europos, net ir Amerikoje. Visą sunkumą „armėniškos tragėdijos“ pakelia ant savo pečių beveik vieni gentčakistai.

Kyla dabar klausymas: ant kokių pamatų turi but išrištas armėniškas klausymas? Gentčakistai išriša klausymą, reikalaudami pagal savo programą arčiausiai radikalų reformų, kurios bus etapu įkunyjimų žinomų socialistų utopijų. Pradiniu punktu visų reformų turi tapti dabartinė bendroviška autonomija. Jau ir dabar tautiškoje Armenijoje parapijos išrenka pačios sau kunigus, mokytojus ir valsčiaus vyresnybę. Reikia praplatinti šitą tiesą saivaldystės ir kitose bendrovės formose. Kas link politiško padėjimo turkiškos Armėnijos, tai jis privalo sulaukti betarpinės priežiūros Europos viešpatysčių, kurios skirs krikščionišką gubernatorių, kaipo augščiausiajį perstatytoją valdžios. Parupinimas tiesų turi but paskirtas palatai deputatų, renkamujų per visotinį balsavimą. Oficijališka kalba visose vietinėse įtaisose privalo tapti armėniška.

Pagaikštis.

Korespondencijos.

Varšava. Pereitą rudenį Maskolijos valdžia įtaisė Vilniuje pamatus stovyklos Lietuvos korikiui, Muravjevui. Rusintojai, žinoma, visokiais keliais stengėsi sutikti „garsią iškilme“ ir driso net raginti mokyklas, pasveikinti vilniečius su šita „iškilme.“ Bet, kadangi agitacija nerado jokio pritarimo, tai įnirtę činovnikai siuntė telegramus, įbrukdami savo mintį visuomenei ir sveikindami jos vardu. Teip atsitiko Varšavos universitete, bet činovnikai apsiriko, mąstę, juog vis-kas pasibaigs tykai. Spalnio 23 dienoje daugumas profesorių Varšavos universiteto apturėjo per žigunę laišką šito turinio: Šeši profesoriai Varšavos univers. atliko bjaurų darbą, kurio mes, studentai šio universiteto, negalime nepaženklini be atsakančio papei-

kimo. Dienoje pašventinimo vietos stovyklai Muravjevo koriko jie nusiuntė į Vilnių telegramą: „Nuoširdžiai pritariame dabartinei iškilmei iš priežasties pastatymo stovyklos Vilniškiui Rusijos veikėjui, gr. M. Muravjevui, kurs atliuosavo šiaur-vakariniį kraštą nuo lenkiškai-katalikiško jungo ir apskelbė tą teisybę, juog šis kraštas buvo ir bus grynai rusiškas. Tegul bus ant amžių išaugštinta atmintis garsaus ruso gr. M. Muravjevo.“ Ir teip, žmogus, kurs su žvėrišku pasiutimu kankino dešimtis ir šimtus aukų; kurs pražudė tukstančiams šeimynų tėvus, brolius, vaikus, kardamas juos, sušaudydamas ir išvydamas į Siberiją be sudo; žmogus, prakeiktas žmonių, šimtą kart prakeiktas savo aukų, išpeiktas geresnėsės dalies savo visuomenės, toks žmogus sulaukė pagarbos už viską, ką veikė!! Ne, tai negarsus rusas, bet gėda rusiškos tautos, gėda visos žmonijos. „Meilė tėvynės“ galima godoti ir pas savo priešų, bet budelis ir kraugeris neraz pagyrimo pas žmones, kurie nors ant dugno sąžinės užlaikė da liekanas žmoniškumo. Ir štai, kuomet nuo laukinio akto garbinimo šito budelio, nuo apoteozos peržengimo, sujungtos su pasityčiojimu iš gyventojų, kuriuos šis korikas smaugė; kuomet nuo akto šito garbinimo su nusistebėjimu ir baime nusigrįžo skaitlingesnis daugumas rusiškos visuomenės, ką liudyja tas faktas, juog ant „iškilmės“ atsiuntė iš rusiškos spaudos savo perstatytojus tik „Sviet“, „Moskovskija Viedomosti“ ir „Varšavskij Dnievnik“ — laikraščiai, persisunkę nodingų garų činovnikystės ir propagandos varo ir jungo, — čia Varšavoje, tarp profesorių universiteto randasi 6 ypatos, kurios savo šiurkščia dušia susivienija su šita iškilme. Istikro, labiau sudergti profesoriaus vardą negalima. Mes dabar, peikdami žingsnį šitų ponų ir rasdami pavadinimui jo vienu vieną žodį — bjaurybė, kreipiamės visupirma prie kitų profesorių universiteto, išreikšdami jiems mūsų sanjausmą, juog jie prispirti vadinti savo sėbrais šitas ypatas, prastojusias visai doriškumo, sumynusias vardus netik profesoriaus universiteto, bet ir doro žmogaus, ir tikime, kad profesoriai suvienytomis spēkomis teiks isbrukti iš mūsų universiteto šitnos ponus, kurie gėdina aplinkinius. Apart to, kviečiame mūsų sėbrus, be išskyrimo tikėjimo ir tautystės, pertraukti visai su šitais ponais asabišką pažintį, kaipo universitete, teip ir kitose vietose, teipogi pastatyti sau už pareigą, gaisinti visur nedorą pasielgimą šitą „krivulių gryno mokslo,“ kurių pavardės: Kulakovskij, Karskij, Grot, Smirnov, Filevič ir Zilov.

Studentai lenkai Varšavos universiteto. Varšava, spalijų m. 1897 m.

Kadangi studentai rusai neprisidėjo prie pa-
peikimo šitų žmonių, tai varšviečiai atsi-
kreipė su atsisaukimais pas studentus visos
Rusijos, kad jie pritarėtų lenkams. Daugu-
mas universitetų ir institutų nusiuntė panie-
kinimus šitoms 6 ypatoms, teipogi garsina po
žemstvas ir kitur šitą bjaurų faktą. Nors
keletas dešimčių studentų varšviečių nuken-
tėjo, bet rusiška plutokratija prarijo labai
kartų kąsni.

Amerika. Senasis Susivienijimo kasie-
rius p. Juozas Miliauckas, aprinkus naują ka-
sierių Kaz. Radzevyčią, galėjo paduoti jam
tikėtai 500 dol., kitus 3134 dol. jis matyt iš-
leido ir atiduoti negalėjo. Užimtas aštriai
Miliauckas, prašėsi, kad Cent. S. L. A. komi-
tetas lauktų nors iki 1. d. sausio, žadėda-
mas per tą laiką parupinti pinigų. Kad vien-
nok pinigų ir iki sausio mėn. sudaryti nega-
lėjo, Centr. komitetas tad išgavo nuo jojo teip
vadinamą „judymenotą“ t. y. abliką ant
anų 3134 dol. ir padavė p. Juozą Miliaucką
ir du jojo draugus, kurie sudėjo už jį paranką,
pp. Ant. Danisevyčią ir Juoz. Mockaitį į sudą.
Dieną 8 kovo sekvestratorius prie namų visų
anų trijų ponų prilipino notą, kad namai eina
ant pardavimo. Jei pinigai nebus parupinti,
visų trijų savastis eis ant licitacijos balan-
džio mėnesyje. Pagal Amerikos tiesas to-
kiuose dalykuose bylos jokios vesti nereikia.
Mus pinigai jokiū budu negali pražuti. Pra-
nešame tai dėlto, kad nekurie laikraščiai,
Susiv. priešingi (suprask „Saulė“ ir „Kardas“),
paleido žmonių tarpe paskalbą, buk Susiv.
pinigai pragašo. *Susiv. Viršininkai.*

P. S. Pas p. Miliaucką buvo teip-gi 165 dol.
pinigų „Tėv. Myl. Dr-ės“. Su tais kas žin
kaip išeis, nės anie atsiskyre buvo nuo Susiv.,
o parankos jokios neturėjo. Gal mes ir tuos
pinigus galėsime pribukti prie Susiv. kasos,
tada atimsime.

Naujos knygos prisiųstos į redakciją:

Orleano Mergelė. Tragėdija penkiuose
aktuose su įžanga. Iš vokiškos kalbos vertė
Vincas Kapsas. Tilžėje 1898. Išleidimas
„T. M. D.“ Nr. 2.

W kwestyi Polsko-Lietewskiej. Dr. Gier-
szynski czl. Tow. Lit. „Zelmuo“ w Paryżu 1897.

Medega S. Daukanto bijografijai („Dirva“
bertaininis laikraštis. Nr. 1. Shenandoah
Pa. 1898.)

Apgarsinimai. Redakcijoje „VARPO“

gavamos pirkti šios natos

Dr. Kudirkos:

Lepunėlė. Polka m zurka . . . 15 kap.
Bum-ėik-ėik. Mozuras . . . 25 kap.

Ant „VARPO“ reikalų

nuo B-lio apturėta:

1. Nuo p. N. 25 rub.
2. Nuo 7 žmonių surinkta 9 „
Viso labo 34 rub.

Atskaita

„Varpo“ ir „Ukininko“ už 1897 m.

Išzleista:

Ant spaudimo „Varpo“	426,00 Mk.
Ant spaudimo „Ukininko“	888,00 Mk.
Ant atmušimo iš „Uko.“ knyg. „Vištos ir jų auginimas“	18,70 Mk.
Ant atmušimo iš „Uko.“ knyg. „Lietu- viai po Maskolių jungu“	26,00 Mk.
Ant atsisaukimų	33,00 Mk.
Ant atlyginimo skolos	123,00 Mk.
Ant siuntinėjimo ir kitų reikalų	150,26 Mk.
	1664,96 Mk.

Gauta:

Nuo M-u.	49,50 Rbl.
Nuo Greitkojo	100,00 Rbl.
Nuo Balnd.	25,00 Rbl.
Nuo M-škno	20,00 Rbl.
Nuo M-os	65,00 Rbl.
Nuo 10 ²⁰	10,00 Rbl.
Nuo Žiburėlio	25,00 Rbl.
Nuo Viktorijos	5,00 Rbl.
Nuo P-u	50,00 Rbl.
Nuo X	25,00 Rbl.
Nuo Ms-os	60,00 Rbl.
Per Kau.	25,00 Rbl.
Per Bdr.	50,79 Rbl.
Per Š.	5,00 Rbl.
	3,00 Rbl.
	518,29 Rbl.
Per D-rą Bruažį	183,77 Mk.
Per J. Lapiną	431,42 Mk.
Nuo Noveskio	100,00 Mk.
Nuo D-ro J. Sliupo	2 am.dol.
Viską apvertus į markes pasidaro	1845,28 Mk.
	1664,96 Mk.
Liko ant 1898 m	180,32 Mk.

Piningus ir laiškus į Varpo (ir Uki-
ninko) redakciją siunčiant, reikia šitoksai
adresas padėti:

Hrn. Dr. Bruažis, Tilsit (Ostpr.)

Turinys.

Žodis dėl lietuviško klausymo. — Apšvietimas ir
tautos turtingumas (tesimas). — O dėlko čia tavęs
nėra? — Perzvalga raštų. — Tėvynės varpai. — Tie-
sos eilėms rašyti (tesimas). — Armėnų kova. — Ko-
respondencijos: Varšava, Amerika. — Apgarsinimai.